

Verslag Project Herdenking afschaffing slavernij 2023/2024

Doorwerking van het slavernijverleden in wetenschap, praktijk en onderwijs van de GGZ

SURINAAMSE
VERENIGING VAN
PSYCHOLOGEN &
ORTHOPEDAGOGEN

1. Aanleiding/achtergrond

In 2023 werd herdacht dat de trans-Atlantische slavernij in 1873 door Nederland -als laatste Europees land-, werd afgeschaft. Op 1 juli 1863 werd de slavernij wettelijk afgeschaft. Ketikoti -het verbreken der ketenen- valt daarom op 1 juli. Op 17 augustus - Dia di Tula-, herdenkt Curaçao de afschaffing van de slavernij.

De afschaffing gebeurde echter in fasen: na 1863 bleven slaafgemaakten op de plantages in Suriname nog tien jaar onder '*toezicht van den Staat*' vallen. Dat betekende nog tien jaar – tot 1873-, gedwongen arbeid op de plantages. Als 'alternatief' voor de inzet van slaafgemaakten werden in Suriname door de voormalige slaveneigenaren zogenaamde contractarbeiders (onvrije arbeid) geworven in Nederlands-Indië, India en China. Arbeid werd weliswaar (karig) betaald, maar de omstandigheden verbeterden slechts weinig. De plantage-eigenaren werden gecompenseerd, de slaafgemaakten niet.

Slavernij is een van de grootste mensenrechtenschendingen in de geschiedenis. Nederland heeft een groot aandeel gehad in de slavenhandel, ook al was het slavenhouden in Nederland zelf verboden. De psychologische invloeden van het slavernijverleden zijn nog steeds merkbaar, zowel individueel - in transgenerationale traumata-, als in de samenleving en de maatschappelijke verhoudingen, nationaal en internationaal. Het herdenkingsjaar van de afschaffing van de slavernij door Nederland, vormt de aanleiding voor psychologen, psychiaters en pedagogen om aandacht te besteden aan de oorzaken en gevolgen van het koloniale verleden, de slavernij en de slavenhandel, zowel in Nederland als in Suriname en op de Caribische eilanden.

Tot dusver is er door Surinaamse, Caribische¹ en Nederlandse psychologen, psychiaters en orthopedagogen, niet of nauwelijks aandacht besteed aan wat het koloniale verleden betekent voor wetenschap en praktijk van de professies. In de opleidingen is er aandacht voor migratie en racisme, maar niet voor de gevolgen van de slavernij, slavenhandel en koloniaal verleden voor personen, families en sociale groepen.

De professionals zijn niet geschoold in de invloed van slavernij op de psychische ontwikkeling en de identiteitsvorming; zij hebben in het algemeen geen kennis van de transgenerationale gevolgen van de slavernij als wel de doorwerking ervan op de geestelijke gezondheid van de nazaten van de tot slaafgemaakten. Niet alleen in de opleiding, noch in de classificeringssystemen (o.a. DSM-V) die

¹Aruba, Curaçao en Sint Maarten, Nederland en Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius, Saba)

worden gebruikt, wordt deze invloed onderkend. Noch zijn professionals zich bewust van de invloed van het koloniale en slavernijverleden op de eigen attitude en professioneel handelen. Dat betekent tevens dat er geen pogingen zijn gedaan om een gemeenschappelijke toekomst uit te stippelen, waarin er een plaats is voor een *'reparative psychology', psychologie van herstel*.

2. Missie

Bewustwording en erkenning van de gevolgen en doorwerking van slavernij, slavenhandel en kolonialisme voor personen, relaties en samenlevingen, met specifieke aandacht voor de professionals in psychologie, psychiatrie en (ortho)pedagogiek.

3. Doelstellingen

- De rol van psychologie, psychiatrie en (ortho-)pedagogiek in de legitimatie en de bestrijding van het verleden en heden van slavernij zichtbaar en kenbaar maken, in de hulpverlening en de wetenschappelijke activiteiten zowel in Suriname, Aruba, Curaçao en Caribisch Nederland als in Nederland.
- Bewustwording en erkenning bevorderen van de psychologische, psychiatrische, pedagogische, sociale en economische gevolgen van kolonialisme, slavenhandel en slavernij.
- Aandacht scheppen voor een meer contextuele en historische benadering in de GGZ.
- Aandacht genereren voor kolonialisme en slavernij met als doel dat deze worden opgenomen in het academisch en professioneel onderwijs.

Subdoelen

- Door het aangaan van dialogen, leren van elkaars ervaringen, situatie en behoeftes. (Zie activiteit)
- Een kritische houding bevorderen ten aanzien van de westerse diagnostische classificatiesystemen, onderzoeksmethoden en behandelwijzen.
- Een bijdrage leveren aan de maatschappelijke discussie rond het koloniale verleden.
- Kennis verspreiden over de gevolgen van het gezamenlijke doch verdeelde verleden op identiteit, uitsluiting en verbondenheid.
- Aanbevelingen geven voor een vervolg na 2023/2024 voor verbetering van de professionele verantwoordelijkheid en praktijk.

4. Samenstelling team:

Samenwerking van de Surinaamse Vereniging van Psychologen en Orthopedagogen (SPVO), het Netwerk Mensenrechten & Psychologie van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), de afdeling Transculturele Psychiatrie van de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP), samen met medisch-antropologen en transculturele systeemtherapeuten.

5. Activiteiten

5.1. Visiedocument

- Gedragen door de drie deelnemende organisaties- met een heldere visie en aanbevelingen voor vervolgstappen.

5.2. Producten

1 Publicaties

Artikel I: *Blog over de reis naar Ghana:*

- het bezoek aan Fort Elmina, waar mensen werden verhandeld en door de West-Indische Compagnie (WIC) als slaven vervoerd naar de Amerika's en de Cariben;
- het bezoek aan het Java-museum, waar Ghanezen werden geronseld voor het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL);
- het graf van Anton Wilhelm Amo bij fort Shama; hij heeft de eerste dissertatie over 'The Mind' geschreven;
- de interactie met collega's van de faculteit psychologie en psychiatrie van de Universiteit Legon in Accra.

Deze reis door een psycholoog en een psychiater, heeft plaatsgevonden in februari 2023.

Auteur: Polli Hagnaars; Blog is verschenen in De Psycholoog, jaargang 58, nr. 7/8, juli-augustus 2023

Artikel II: Publicatie over Anton Wilhelm Amo Afer, een door de WIC meegenomen jongen, die vanuit Amsterdam 'cadeau werd gedaan' aan de hertogen van Braunschweig-Wolfenbüttel en later hoogleraar werd in Jena en Halle. De publicaties *-een artikel in De Psycholoog en een boekje uitgegeven door Cambridge Elements-*, worden samen door Polli Hagnaars met een Ghanese collega geschreven, Seth Oppong, hoogleraar psychologie aan de universiteit van Zimbabwe. Helaas is Professor Seth Oppong plotseling overleden op zaterdag 17 februari 2024. Er wordt gewerkt aan een nieuw plan.

Artikel III: *Doorwerking van het slavernijverleden op kind en gezin.* Auteur is Dr. Philip Veerman; De Psycholoog, jaargang 59, nr. 6, juni 2024.

Artikel IV: *GGZ en de doorwerking van het trans-Atlantische slavernijverleden.*

Auteur: Dr. Marian Tankink. Publicatie van *PsyXpert*, 2024, 8, pp 11-20. Open Access.

Een klein kwalitatief onderzoek onder tien psychiaters en therapeuten met een Surinaamse of Caribische achtergrond met de vragen: 1) in hoeverre zij nog gevolgen voelen en zien die zijn te relateren aan het verleden; 2) of zij ook nog doorwerking van slavernij bij hun cliënten zien, en 3) of zij ook nog effecten van deze geschiedenis ervaren in de GGZ en hun opleiding tot psychiater.

Dit artikel wordt gebruikt door PsyXpert in de nascholing voor psychologen en psychiaters.

5.3. Panels - Online

Achtergrond en doelstellingen:

- Erkenning en een breder begrip van het pijnlijke gedeelde verleden en een toenemend bewustzijn bij psychologen, psychiaters en orthopedagogen van de invloed en reikwijdte van het slavernijverleden op individu en samenleving.
- Platform bieden voor uitwisseling van expert meningen in een brede groep van professionals over de verschillende thema's.

- Uitkomst: een document met aanbevelingen voor de verschillende actoren (professionals, beleidsmakers, universiteiten, andere relevante instanties)
- Via digitaal platform, zoom, per thema 90 minuten, elk met 3 korte inleidingen door experts, uit zowel Suriname, de Cariben als uit Nederland, gevolgd door bespreking in break-out rooms.

Thema's:

1. *Perceptie op de identiteiten van nakomelingen van slaafgemaakten en van de kolonisator. En de gevolgen hiervan voor de relatie van beide groepen.* 22 juni 2023
Inleiding van prof. dr. Manon Sanches, Anton de Kom universiteit.
Vertoning van de documentaire van Angela Roe *Sombra de koló*, met medewerking van Angela Roe.
2. *Het effect van het slavernijverleden op de praktijk van de GGZ.* 27 oktober 2023
Sprekers:
Drs .U. Macknack, transcultureel psychotherapeut; Drs. A. Stamper, psychiater
Drs. Karamatali, psychotherapeut
3. *Het effect van het slavernijverleden op de hulpverlening aan jeugd en gezin.*
14 maart 2023
Sprekers:
Dr. Philip Veerman, kinderrechten psycholoog; Drs. Wendy Codrington, kinder- en jeugdpsycholoog en psychotherapeut, Eugenie Curiel Kahn, MSc, psychiater
4. *Het effect van het slavernijverleden op het academisch en postacademisch onderwijs aan psychologen en psychiaters.* November 2024.
Sprekers: Byron Adams, Kimberley Rakijo, Darianna Edmund, Zeynep Caan, Debora Di Scala, Demetra Korogiannou, Michael Bender, Marrie Bekker en Yumna Asaf, Manon Sanchez, Michael Bender.

5.4. Workshops

1. Workshop (Online) 30 januari 2024

Bewustwording van de gevolgen van het koloniale en slavernijverleden voor de GGZ-praktijk van de hulpverlening.

- Drs. Glenn Helberg, psychiater
 - Dr. Lida van den Broek, organisatie-antropoloog
- Met de volgende onderwerpen relevant voor de professies:
- Intergenerationele gevolgen op Identiteit
 - Uitsluiting en discriminatie
 - Bewustwording in de beroepsgroep
 - Vertegenwoordiging in beroepsverenigingen

2. **Krutu workshop;** gebruikt voor teambuilding. Krutu is een methode om polarisatie in gesprekken goed te begeleiden.

5.5. Bijdragen aan conferenties

- ICP2024, Juli in Praag; twee internationale symposia, *The future of psychology* and *Decolonizing power inequalities, both from a human rights and psychological perspective* (o.l.v. Polli Hagnaars).
- PSysSA conferentie in Johannesburg, oktober 2024, *Keynote* van Polli Hagnaars m.m.v Maja Heijmans-Goedschalk, *Advocacy for a reparative psychology*.
- Bijdragen aan het Voorjaarscongres van de NVvP 2024
 - Doorwerking van het slavernijverleden, met Amber Kortzorg, Glenn Helberg en Alex van Stipriaan. Zie <https://www.youtube.com/watch?v=esWo60ibujQ>
 - *Keti Koti dialoog tafel*
 - *Discussiegroep: Het slavernijverleden in de Caribische en Surinaamse spreekkamer. Je ziet het pas als je het door hebt*, met Eugenie Curiel, Karin Hermans, Marcia Adriaanse, Annerieke Horlings
- Studiemiddag, intervisie en onderlinge uitwisseling voor psychiaters van kleur en/of met een migratieachtergrond
- Symposium '*Human rights and psychology*', Universiteit van Utrecht, voor studenten en psychologen/psychiaters. Met Nora Sveaass (Noorwegen) en Saths Cooper (Zuid-Afrika), experts op het gebied van dekolonisatie, mensenrechtenschendingen, racisme en activisme. Dit was met name bestemd voor studenten.
- *Keynote* op het Caribbean Regional Conference of Psychology (CRCP) 2025 door Maja Heijmans-Goedschalk, met medewerking van Polli Hagnaars: *The impact of the colonial and slavery past on mental health care Awareness, Accountability and Action*.

5.6. Schrijven van een visiedocument

6. Initiatiefgroep

Vanuit de Surinaamse Vereniging van Psychologen en Orthopedagogen (SVPO)

Prof. Dr. Manon Sanches, hoogleraar Kinder- en Jeugd Psychologie aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname, voormalig voorzitter van de vereniging voor psychologen in Suriname.
Mevr. Drs. Maja Heijmans-Goedschalk, voorzitter SVPO

Netwerk Mensenrechten en Psychologie van het NIP:

Drs. Polli Hagnaars, GZ psycholoog in eigen praktijk en medevoorzitter van het *Global Network of Psychologists for Human Rights (GNPHR)*

Drs. Annemieke Verwaal, Gezondheidszorgpsycholoog, EMDR behandelaar

Drs. Marina van Dijk, Transcultureel psycholoog

Drs. Maryanne Breijer, Psycholoog NIP

Afdeling transculturele psychiatrie van de NVvP

Drs. Kimberley Rakijo, psychiater

Dr. Marjolein van Duijl, psychiater

Dr. Marian Tankink, Medisch Antropoloog en secretaris afd. Transculturele Psychiatrie